

DARIA MARCINOWICZ

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

MIROŚŁAWA KACZMAREK

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

**STUDENT JAKO KONSUMENT.
EKONOMICZNE ASPEKTY
STUDIOWANIA W POZNANIU**

Abstract: Student as a Consumer. Economical Aspects of Studying in Poznań. The chief aim of the research was to determine the role of students in stimulating the demand for various kinds of consumer goods and services in Poznań. An empirical study of students as consumers in the city was conducted in 2005 using the survey research method. It embraced intramural students of the city's four largest state higher schools: Adam Mickiewicz University, Poznań Technical University, Agricultural University, and University of Economics. The survey made it possible to find the average magnitude and structure of students' expenditure on consumer goods and services. The items considered included housing, transport, food, education, culture and entertainment, and sport and recreation. Also identified were the sources and structure of the students' mean monthly incomes. Despite the lapse of time, the results are still valid and may provide reference material for a further research on the economic conditions of studying.

Wstęp

Wpływ studentów na rozwój miasta akademickiego wydaje się oczywisty. Jak dotąd, wiedza w tym zakresie opierała się głównie na szacunkach. Głównym celem podjętych badań było określenie roli studentów w pobudzaniu popytu na różnego rodzaju dobra i usługi konsumpcyjne na terenie Poznania, w szczególności popytu na mieszkania, transport, wyżywienie, naukę, kulturę i rozrywkę, sport i rekreację. Pytania, na które autorki szukały odpowiedzi to m.in:

- 1) Jaka jest wielkość i struktura wydatków na dobra i usługi konsumpcyjne realizowane przez studentów?
- 2) Jakie są źródła finansowania i struktura dochodów studentów?

3) Czy można mówić o profilach studentów poszczególnych uczelni (czy są między nimi różnice ze względu na poziom zamożności i strukturę wydatków)?

W prezentowanym opracowaniu przedstawiono wyniki interdyscyplinarnego projektu badawczego finansowanego przez Akademię Ekonomiczną w Poznaniu oraz Uniwersytet im. A. Mickiewicza¹.

Badania empiryczne studentów jako konsumentów w mieście przeprowadzono metodą ankietową, która objęła studentów stacjonarnych czterech największych państwowych uczelni Poznania: Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Politechniki Poznańskiej, Akademii Rolniczej (obecnie Uniwersytetu Przyrodniczego) i Akademii Ekonomicznej. Badania przeprowadzono w 2005 r. metodą ankiety audytoryjnej, którą objęto 950 studentów. Wnioskowanie dotyczy tylko studentów trybu dziennego, którzy mają jednak największe znaczenie dla generowania dodatkowego popytu w mieście. Mimo upływu czasu uzyskane wyniki nie straciły na aktualności i warto się do nich odnieść w perspektywie dalszych badań nad ekonomicznymi warunkami studiowania.

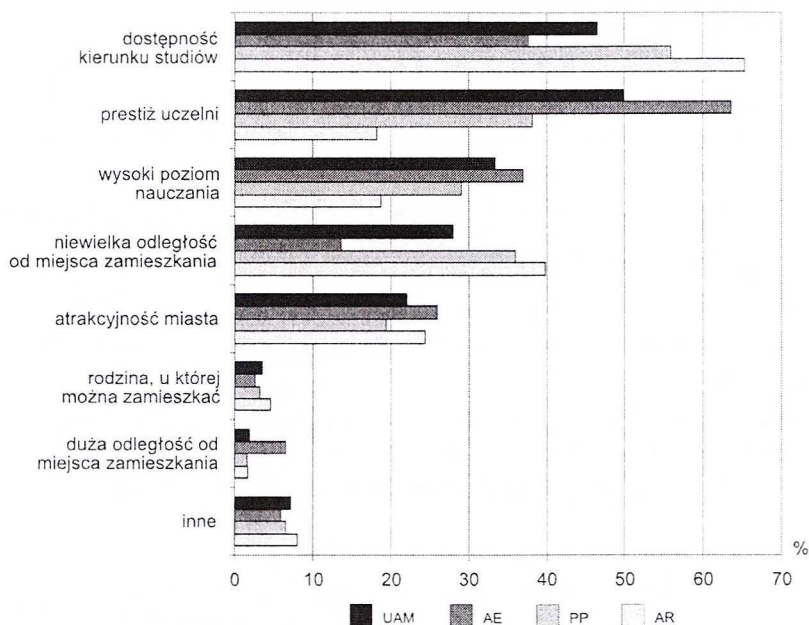
1. Wybór Poznania jako miejsca studiów i forma zamieszkania w mieście

Poznań jest atrakcyjnym miejscem nauki i zamieszkania. Co roku o indeks publicznych szkół wyższych w Poznaniu ubiegają się tysiące absolwentów szkół średnich, jednak tylko część z nich ma szansę uczestniczyć w inauguracji nowego roku akademickiego na wybranej uczelni. Z przeprowadzonych badań wynika, że atrakcyjność miasta miała wpływ na decyzję wyboru miejsca studiowania dla ponad 20% studentów. Ważniejszymi kryteriami, którymi kierowali się kandydaci przy wyborze Poznania jako miejsca studiów była dostępność interesujących kierunków studiów, prestiż uczelni oraz wysoki poziom nauczania i niewielka odległość od miejsca zamieszkania. Studenci Uniwersytetu i Akademii Ekonomicznej częściej niż ich koleżanki i koledzy z pozostałych uczelni wskazywali na prestiż uczelni oraz wysoki poziom nauczania. Dla studentów Politechniki i Akademii Rolniczej większe znaczenie miała dostępność interesującego kierunku studiów oraz niewielka odległość od miejsca zamieszkania (ryc. 1).

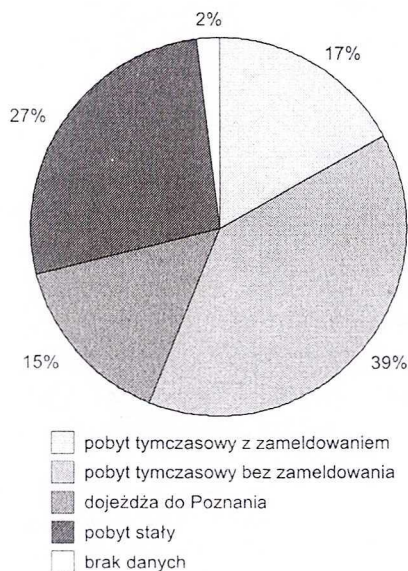
W strukturze badanych studentów trybu stacjonarnego najliczniejszą grupę stanowiły osoby pochodzące spoza Poznania i mieszkające tu tymczasowo. Studenci mieszkający w Poznaniu na stałe stanowili 27% badanych, z kolei osoby dojeżdżające codziennie na zajęcia 15%. Zaledwie ok. 17% studentów przebywających w Poznaniu tymczasowo ma zameldowanie² (ryc. 2).

¹ Grant interdyscyplinarny pt.: *Student-konsument. Próba określenia wpływu studiujących w Poznaniu na rozwój ekonomiczny miasta*, nr ewidencyjny AE 51103-503, nr ewidencyjny UAM 512-05-601.

² Według przeprowadzonych badań ankietowych udział studentów spoza Poznania wśród studiujących w trybie stacjonarnym wynosił: 52% UAM, 54% PP i 51% AR. Natomiast wśród studentów Akademii Ekonomicznej osoby spoza Poznania mieszkające w mieście tymczasowo stanowią ponad ¼ badanych.

Ryc. 1. Kryteria wyboru Poznania jako miasta studiów
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań (ryc. 1-5).

Ryc. 2. Struktura badanych studentów ze względu na formę pobytu w Poznaniu

Na czterech badanych uczelniach w 2005 r. w trybie stacjonarnym studiowało nieco ponad 50 tys. studentów, w tym ok. 56% to studenci zamiejscowi. Na tej podstawie można stwierdzić, że co roku zapotrzebowanie na miejsca noclegowe w Poznaniu zgłasza ok. 24,6 tys. studentów studiów dziennych (studenci od pierwszego do czwartego roku studiów). Uczelnie dysponując rocznie ośmioma tysiącami miejsc w domach studenckich są w stanie zaspokoić to zapotrzebowanie zaledwie w jednej trzeciej, zatem ok. 16 tys. z tych studentów musi wynajmować stancje lub pokoje w mieszkaniach studenckich. Trudno jednak mówić o deficycie miejsc w akademikach. Jak się okazuje, studenci coraz częściej wybierają inną formę zamieszkiwania (np. pokój w mieszkaniu studenckim), a domy studenckie stają się mniej atrakcyjne. Może to być także skutek niskiego standardu zamieszkania w akademikach przy relatywnie

wysokich cenach w stosunku do wynajmu mieszkań na rynku. Zmiany, jakie dokonały się w ostatnich latach w systemie pomocy materialnej dla studentów, w tym zasad dofinansowywania działalności domów i stołówek studenckich spowodowały, że koszty opłacenia przez studenta miejsca w akademiku są już porównywalne do kosztów wynajmu pokoju w mieszkaniu studenckim.

2. Popyt i wydatki studentów na mieszkanie, transport, żywność i usługi edukacyjne

Z przeprowadzonych badań wynika, że najważniejszą rolę w wyborze przez studenta formy zamieszkania w Poznaniu odgrywiają czynniki ekonomiczne. Studenci poszukując kwatery najczęściej biorą pod uwagę: lokalizację blisko uczelni, cenę oraz możliwość mieszkania ze znajomymi. Przeciętny student jednej z czterech badanych uczelni wydaje na zakwaterowanie w Poznaniu w ciągu miesiąca ok. 322 zł. Przyjmując, że ok. 16 tys. studentów czterech największych uczelni miasta wynajmuje pokoje lub mieszkania, można oszacować, że zasilają oni budżety właścicieli wynajmowanych kwater kwotą ok. 5 mln zł miesięcznie. Najwyższe wydatki mieszkaniowe ponoszą studenci Akademii Ekonomicznej (365 zł), a najniższe studenci Akademii Rolniczej (290 zł).

Studenci, którzy codziennie dojeżdżają na zajęcia spoza Poznania stanowią prawie 15% ogółu badanych. Więcej na zajęcia dojeżdża studentów Politechniki Poznańskiej (21%), a zdecydowanie mniej studentów Akademii Ekonomicznej (3%). Dojeżdżający codziennie na zajęcia wydaje na ten cel w skali miesiąca ok. 113 zł, a na dojazd poświęca średnio 45 min. Studenci trybu dziennego w Poznaniu najczęściej korzystają z publicznej komunikacji miejskiej kupując bilety 3-miesięczne, miesięczne, 30-dniowe oraz jednorazowe. Z taksówek korzysta zaledwie 14% badanych studentów, a przeciętne miesięczne wydatki na ten cel wynoszą 37 zł. Studenci AE częściej korzystają z taksówek niż ich koledzy z innych uczelni.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w strukturze wydatków obok opłaty za mieszkanie najważniejszą pozycją są koszty żywienia. Studenci średnio na ten cel wydają w skali miesiąca zaledwie 210 zł. Suma wydatków na wyżywienie jest zróżnicowana w poszczególnych uczelniach. Stereotypowo jako najzamożniejsi postrzegani są studenci Akademii Ekonomicznej, a wyniki badań potwierdzają tę opinię. Studenci tej uczelni przeznaczają na zakup żywności średnio 297 zł, a więc o ponad 80 zł więcej niż przeciętnie.

Brak źródła stałych, własnych dochodów i wynikająca stąd ograniczona samodzielność finansowa studentów studiów dziennych powoduje, że 84% studentów mieszkających w Poznaniu tymczasowo przywozi jedzenie z domu i zaspokaja ono przeciętnie 40% zapotrzebowania na żywność. Najwięcej – 3/4 studentów deklaruje, że głównym motywem zabierania produktów żywnościowych z domu jest zmniejszenie wydatków gotówkowych w miejscu studiów, a więc faktycznie przenoszenie bezpośrednich obciążeń finansowych ze studentów na ich rodziców. Na zachowania studentów w zakresie zakupów i stylu od-

żywiania się istotnie oddziałują przyzwyczajenia i umiejętności kulinarne. Blisko 70% studentów przyznaje, że głównym składnikiem prowiantu zabieranego z domu są gotowe dania obiadowe przeznaczone do odgrzania. Jedynie w co trzecim przypadku o zabieraniu produktów żywnościowych decydują niższe ceny produktów w rodzinnej miejscowości. Największe uzależnienie od „dostaw z domu” występuje wśród studentów pierwszego roku, którzy deklarują, że produkty żywnościowe przywożone z domu zaspokajają ponad połowę ich potrzeb żywnościowych. W kolejnych latach studiów udział produktów żywnościowych zabieranych z domu w wyżywieniu systematycznie maleje i w przypadku studentów czwartego i piątego roku wynosi nieco ponad 30%.

Ponad 90% badanych studentów najczęściej konsumuje główny posiłek, tj. obiad lub obiado-kolację w miejscu zamieszkania. Zdecydowanie rzadziej wybierane są różnorodne lokale gastronomiczne. Ograniczone zasoby środków finansowych powodują, że najczęściej są to bary mleczne (22% wskazań), niewiele mniejszy odsetek studentów korzysta także ze stołówek studenckiej oraz bistra i barów szybkiej obsługi (19% wskazań). Warto odnotować, że preferencje studentów w zakresie wyboru lokalu gastronomicznego w znacznym stopniu różnicuje rodzaj uczelni. W barach mlecznych częściej niż przeciętnie stołują się studenci UAM, w bistrach i barach szybkiej obsługi studenci Politechniki, natomiast ze stołówek uczelnianej częściej niż inni korzystają studenci AE.

Przeciętnie student badanych uczelni wydaje, na zakup książek, artykułów piernicznych i ksero ok. 41 zł miesięcznie. Nieco większą kwotę na te cele deklarują studenci AE (ok. 51 zł), a mniej niż przeciętnie wydają studenci AR i PP. W skali semestru największe wydatki studenci ponoszą w związku z zakupem podręczników i skryptów oraz kserokopii z podręczników/skryptów, nieco mniejsze kwoty wydają na zakup innych kserokopii, np. wykładów, materiałów do ćwiczeń oraz artykułów piernicznych.

Studenci poszczególnych uczelni reprezentują różny poziom znajomości języków obcych. Z przeprowadzonych badań wynika, że studenci AE lepiej znają języki obce niż ich koledzy z pozostałych uczelni, ale jednocześnie największy odsetek studentów podejmujących odpłatną naukę języków obcych poza uczelnią studiuje w AE. W roku akademickim 2004/2005 z kursów języka angielskiego odbywających się na terenie Poznania skorzystało ponad 20% studentów AE, 9% studentów UAM, 10% studentów PP oraz 7% studentów AR. Z kolei z kursów języka niemieckiego skorzystało 7% studentów AE, 3% studentów UAM i AR oraz 2% studentów PP.

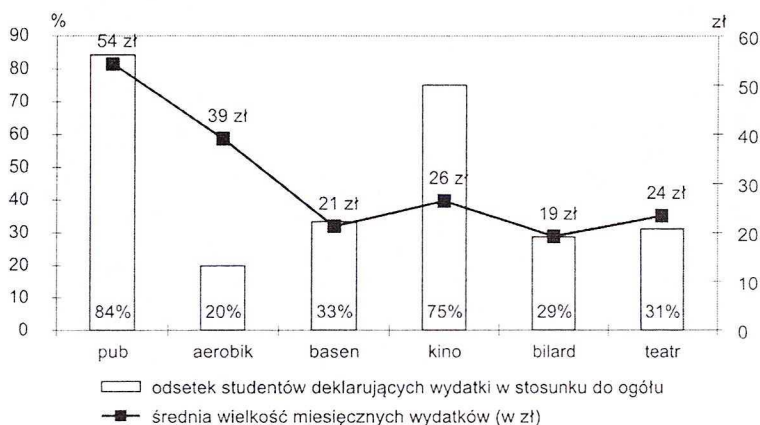
Z Internetu korzysta 88% badanych studentów, a ich średnie miesięczne wydatki na ten cel wynoszą 46 zł. Odsetek studentów PP oraz AE, korzystających z Internetu, jest nieco większy niż przeciętny (92%). Odwrotnie przedstawia się sytuacja wśród studentów AR (81%). Komputery osobiste ma 77% ankietowanych, z kolei laptopy 13%. Odsetek studentów Politechniki, posiadających komputery osobiste jest nieco wyższy niż przeciętny (83%). Na tle badanych uczelni wyróżniają się studenci AE – odsetek osób posiadających komputery osobiste jest nieco mniejszy niż przeciętnie, natomiast odsetek posiadających laptopy najwyższy z porównywanych uczelni (23%). Posiadanie laptopa deklaruje ponadto 13% studentów UAM, 9% studentów PP i 8% studentów AR.

3. Styl życia i zachowania studentów na rynku dóbr kulturalnych

Najpopularniejszym sposobem spędzania czasu wolnego przez studentów jest słuchanie muzyki oraz korzystanie z Internetu. Mniej popularne są już inne rodzaje aktywności, tj. czytanie książek, chodzenie na spacer, wysypianie się, odwiedzanie znajomych i uprawianie sportu, bowiem w ten sposób bardzo często organizuje swój czas wolny 14-17% studentów. Tylko co dziesiąty student deklaruje, że w wolnym czasie bardzo często ogląda telewizję i czyta gazety.

Zdecydowanie najrzadziej wybieranymi sposobami spędzania czasu są wszelkiego rodzaju formy wymagające zaangażowania pewnej sumy środków finansowych. Zaledwie 3-6% studentów deklaruje, że bardzo często chodzi do dyskoteki, kina, czy na zawody sportowe, częściej preferowane są wyjście do pubu lub pójście na zakupy (8-9%). Relatywnie niewielka aktywność studentów w zakresie korzystania z oferty usług kulturalnych i rekreacyjnych przekłada się na wielkość wydatków ponoszonych na ten cel. W skali miesiąca średnio najwięcej środków – ponad 50 zł – studenci wydają w pubach. W przypadku drugiej najpopularniejszej formy spędzania czasu wolnego, jaką jest chodzenie do kina, wydatki są już jednak o połowę niższe. Wokół 20 zł oscylują również przeciętne miesięczne wydatki na pozostałe usługi kulturalne. Warto jednak podkreślić, że studenci korzystają z nich nie tylko relatywnie rzadko, ale również w porównaniu z kinem czy wizytami w pubie, względnie niewielki odsetek – ok. 30% – deklaruje ponoszenie jakichkolwiek wydatków w tym zakresie.

Do najczęściej czytanych tytułów prasowych przez studentów należy „Gazeta Wyborcza”, a blisko 60% studentów deklarujących wybór tego dziennika wskazuje, że odgrywa on najbardziej opiniotwórczą rolę w tej grupie czytelników. W segmencie tygodników największą popularnością wśród studentów cieszą się te o profilu społeczno-

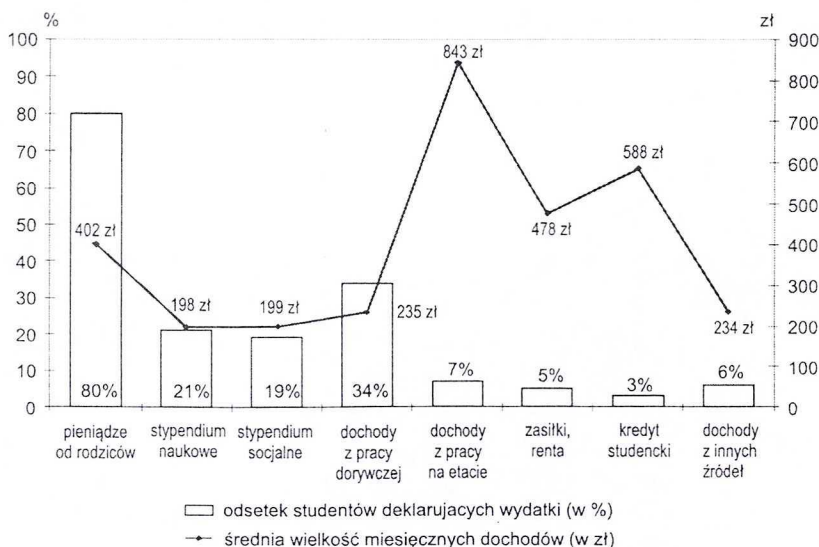

Ryc. 3. Przeciętna wielkość miesięcznych wydatków studentów deklarujących korzystanie z usług kulturalnych i rozrywkowych

politycznym: „Newsweek Polska”, po który sięga blisko 40% studentów, „Polityka”, którą czyta prawie 30% oraz „Wprost”, którego lekturę deklaruje ponad 20% studiujących. W rankingu najczęściej słuchanych stacji radiowych pierwsze miejsce zajmuje RMF FM, którego słucha 35% studentów. Trzy kolejne najchętniej słuchane przez studentów stacje radiowe to: ESKA, Radio ZET oraz Program III PR. Wśród tych, którzy deklarują oglądanie telewizji w czasie wolnym 60% deklaruje oglądanie stacji TVN. Kolejne miejsca wśród najczęściej wybieranych stacji telewizyjnych zajmują: TVP1, TVP2 oraz Polsat. Spośród pozostałych stacji większą niż przeciętnie popularnością cieszy się MTV.

4. Wielkość dochodów studentów i ich źródła

Przeprowadzone badania pozwoliły także określić przeciętną wielkość i strukturę dochodów studentów oraz ich źródła. Również i w tym zakresie ujawniły się pewne różnice między studentami największych poznańskich uczelni państwowych. Z badań wynika, że studenci wykazują bardzo dużą zależność finansową od swoich rodziców – z tego źródła pochodzi aż 80% ogółu posiadanych przez nich środków finansowych, a średnio w skali miesiąca jest to kwota 402 zł. Relatywnie najbardziej hojni są rodzice studentów AE, którzy na naukę dzieci wydają miesięcznie średnio 561 zł, natomiast zdecydowanie najmniej przeznaczają na ten cel rodzice studiujących w AR (średnio 332 zł). Ważnym źródłem finansowania wydatków, choć odgrywającym zdecydowanie mniejszą rolę w strukturze dochodów, są środki pochodzące

Ryc. 4. Struktura przeciętnych miesięcznych dochodów studentów z usług kulturalnych i rozrywkowych

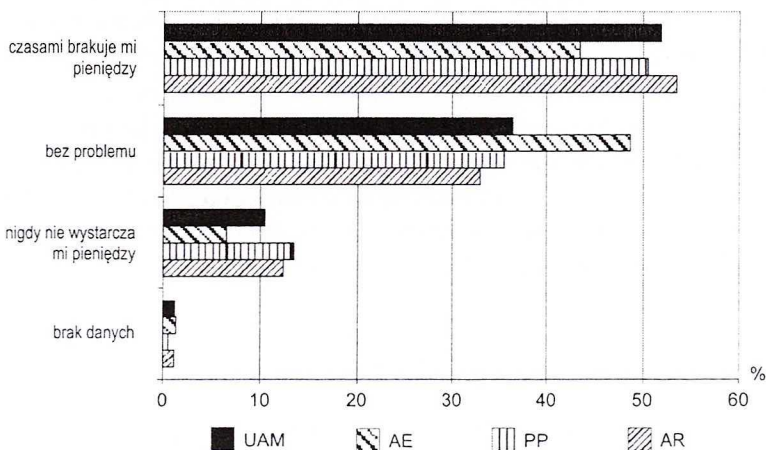
z pracy dorywczej. W skali miesiąca zarabiają oni w ten sposób średnio 235 zł, a największą aktywność w tym zakresie wykazują studenci PP, spośród których pracuje aż 37%, uzyskując przeciętnie 266 zł (ryc. 4).

W budżecie studentów dziennych ważną pozycję stanowią stypendia – zarówno z naukowego, jak i socjalnego korzysta po 20% studentów, otrzymując średnio w miesiącu odpowiednio: 198 zł i 217 zł. W przypadku obydwu rodzajów stypendiów największymi beneficjentami są studenci PP – otrzymuje je co czwarty studium na tej uczelni (kwoty odpowiednio: naukowe – 179 zł, socjalne – 247 zł). W przypadku stypendium socjalnego warto odnotować, że pobiera je zaledwie 11% studentów AE, co potwierdza stereotypowy pogląd o ich wyższej zamożności.

W ujęciu wartościowym bardzo ważną pozycją w strukturze dochodów są środki pochodzące z pracy na etacie (średnio 843 zł), jednak deklaruje ją tylko niespełna 7% studentów. Równie nieliczna jest grupa studentów, którzy korzystają z innych źródeł finansowania. Zasiłki lub rentę pobiera 5% studiujących, a miesięczna wartość środków w przeliczeniu na jednego korzystającego z nich studenta wynosi 478 zł. Nadal mało atrakcyjnym rozwiązaniem jest dla studentów kredytowanie nauki. Kredyt studencki jest bowiem marginalną pozycją w strukturze dochodów – korzysta z niego tylko 3% osób, które otrzymują średnio w miesiącu 588 zł.

Wśród ankietowanych najlepsza sytuacja finansowa charakteryzuje studentów AE, bowiem prawie połowa z nich deklaruje, że nie ma problemów finansowych i środki pieniężne, które mają do dyspozycji wystarczają im na utrzymanie się na studiach. Z kolei wśród studentów pozostałych uczelni brak problemów finansowych deklaruje tylko 35% badanych. Obiegowa opinia, że studenci AE są bardziej zamożni niż studenci innych poznańskich uczelni publicznych znajduje potwierdzenie w wynikach badań (ryc. 5).

Wielu studentów badanych uczelni zadeklarowało, że wiąże swoją przyszłość z Poznaniem po zakończeniu studiów. Zamiar szukania pracy w Poznaniu zgłosiło aż

Ryc. 5. Ocena sytuacji finansowej przez studentów

46% ankietowanych, co trzeci student nie umiał jeszcze odpowiedzieć na to pytanie. W rodzinnych stronach pracy chce szukać 12% studentów, a o wyjeździe za granicę myślało w 2005 r. aż 11% badanych. Odpowiedzi były zróżnicowane w zależności od uczelni. Ponad połowa studentów AE i PP zamierza pozostać w Poznaniu, również studenci tych uczelni nieco częściej wskazywali na możliwość wyjazdu za granicę. Studenci AR ze względu na specyfikę wykształcenia mają z pewnością mniejsze szanse na znalezienie pracy w mieście i tylko 37% spośród nich chciałoby pozostać w Poznaniu, w rodzinie strony zamierza powrócić 18%, a o wyjeździe za granicę myśli 7% studentów. Struktura odpowiedzi udzielonych przez studentów Uniwersytetu jest podobna do wykazanej dla ogółu badanych.

Zakończenie

Przeprowadzone badania pozwalają ostrożnie oszacować, że przeciętny student trybu stacjonarnego badanych uczelni, mieszkający w Poznaniu tymczasowo, wydawał w 2005 r. na rynku miejskim na zaspokojenie swoich podstawowych potrzeb (mieszkanie, wyżywienie, komunikacja, pomoce naukowe) średnio minimum 600 zł w ciągu miesiąca zajęć dydaktycznych. Po uwzględnieniu wydatków na kulturę, rozrywkę i sport oraz indywidualny dostęp do Internetu, kwota ta wzrasta o ok. 100 zł miesięcznie. Między studentami poszczególnych uczelni pojawiają się pewne różnice w zakresie wielkości wydatków – przykładowo studenci dzienni AE spoza Poznania wydawali przeciętnie w 2005 r. minimum 850 zł miesięcznie. W kwotach tych nie znajdują się wydatki studentów na naukę języków obcych poza uczelnią oraz wydatki na ewentualne korepetycje.

Problemem pozostaje pytanie czy są to kwoty istotne na rynku miejskim. Jeżeli porównujemy je z minimalnym wynagrodzeniem w gospodarce, to wydaje się, że wydatki studentów były relatywnie duże. Można też stwierdzić, że dla niektórych segmentów rynku, oczywiście głównie w sektorze usług komplementarnych w stosunku do dydaktyki, popyt ze strony studentów jest ważny dla gospodarki miejskiej.

Przeprowadzone badania mogłyby stać się przyczynkiem do dalszych analiz porównawczych w zakresie ekonomicznych warunków studiowania. Szczególnie interesujące byłoby określenie wpływu studentów na gospodarkę mniejszych miast, w których funkcja akademicka pojawiła się zaledwie kilka lat temu. W ich przypadku można się jeszcze odwołać do stanu sprzed i po powstaniu uczelni wyższej w danym mieście, dzięki czemu możliwe będzie uchwycenie zmian.

Literatura

Gaczek W. M., Kaczmarek M., Marcinowicz D., 2006, *Poznański ośrodek akademicki. Próba określenia wpływu studentów na rozwój miasta*. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.